

Theagenész és Kharikleia révbe jut

Ne kövessük tovább az események menetét Szüenében: elég az hozzá, hogy a várost, melyet már-már a teljes pusztulás réme fenyegetett, egyetlen ember igazságos gondolkodása hirtelen fordulattal itgylésre méltó, kiváltságos helyzetbe juttatta...

Hüdaszpész előreküldte sergének nagy részét, s mikor ő is felkereskedett Etiópia felé, a hálás, ujjongó perzsák és szüenéciek még hosszú darabon elkísérték. A király eleinte hol közvetlenül a Nílus mentén, hol a folyótól nem messze elterülő földeken haladt. Míthelyt megérkezett a vízésékhez, áldozatot mutatott be a Nílus, és a határt ortalmazó istenek előtt, aztán a folyótól elkanyarodva az ország belsejének vette útját, egészen Phíliaig. Ott két napi pihenőt engedélyezett katonái számára, s ennek leteltével megint előreküldte a csapatok zömét. Velük együtt mentek a foglyok is. Ő maga látramaradt, megerősíttette

a város védőművét, helyőrséget hagyott a falai között, és csak utána indult el. Indulás előtt kijelölt két lovas, hogy a győzelem hírért tudassák Meroé lakosával. Szigorúan meghagyta: váltsanak lovat minden faluban és városban, mihamarabb hajtsák végre feladatukat.

A bölcsékhez, akik az ország ügyeinek irányításában állandó tanácsosai voltak, a következő üzenetet intézte Hüdaspész:

„Hüdaspész király a bölcs Tanácsnak. Öröndetes újságot jelenthettek nektek: győzelmet arattunk a perzsák felett! Nem a sikereimmel akarok dicsekedni — miért ingereljen magam ellen a forgandó szerencsét? —, egyedül azért írok, hogy már most, levélben kifejezhessem köszönetemet jóstudományotokért, melyet, mint mindig, ezúttal is igazoltak az események. Egyben felszólítottak és kértek benneteket, jöjjetek el ti is a megszokott helyre, tegyétek jelenlététekkel ünnepélyesebbé hálandó győzelmi dílozatunkat az etióp nép előtt.

Felcségnék, Perszinnának, így írt Hüdaspész:

„Tudatom veled, hogy győztem, és — ami még közvetlenebbül érdekel — ép vagyok és egészséges. Kérlek, intézkedj, hogy a nagy-szabású hálandó felvonulásra és dílozatra minden készenlében álljon. A mellékelt levelet vídd el a bölcsökhöz, hívd őket magaddal, és sietve induljatok a város elé, ősi isteneink, Hélios, Szeléné és Dionüszosz szent mezejére.”

— Csak ez lehet éjszakai álmodom megfejtése! — kiáltott fel Persziina, mikor a két levelet kézhez vette. — Azt álmodtam, hogy vajdók, s egy leánynak adok életet, aki már születése pillanatában házasságra írtt teremtés. Világos: a születési fájdalmak jelentették a háború nehéz küzdelmeit, a leány viszont a diadalt... Menjetelek, járájtok be a várost a boldogító hírrel!

A két futár engedelmeskedett a királyné parancsának. Fe-

jükön nősi lótszvirágból font koszorúval, kezükben pálmával körbelovagolták a város útvonalait. Pusztá megjelenésük is a győzelmet hirdette. Meroé percekben belül örömmá-morban úszott: az egyes családok, nemzetségek és utcaközösségek virágdíszbe öltöztették a templomokat, s egész nap, egész éjjel kartáncokkal, dús dílozatokkal hódoltak az istenek előtt. Az ujjongó hangulat nemcsak a győzelemnek szólt, hanem főleg annak, hogy Hüdaspész sértetlenül tér meg a háborúból. Mert a nép — igazságosságáért és alattvalói iránt tanúsított jóindulatért — atyjaként szerette a királyt.

Ezalatt Persziina csordaszám küldte a város mellett elterülő síkságra a marhákat, lovakat, juhokat, antilopokat, griffeket, és még sok más állatot, hogy mindegyik fajtából hekatombát áldozhassanak, sőt a lakosok megvendégelésére is jusson. Aztán elment Pán templomába, ahol a bölcsök laktak, átnyújtotta Hüdaspész levelét, s igyekezett rávenni őket, hogy engedjenek a király felszólításának, emeljék jelenlétükkel az ünnepség fényét. Neki, személy szerint is örömet okoznának — hangsúlyozza a királyné. A bölcsök néhány perc türelmet kérték Perszinnától, és szokásuk szerint bevonultak a szentélybe, hogy imádkozzanak. Nem télt el hosszú idő, az isten tudtukra adta, mit kell tenniük. Ekkor visszatértek a királynéhoz, és Sziszimithrés, a tanács elnöke mindannyiuk nevében a következőket mondta:

— Elmegyünk, királyné. Azistenek beleegyeztek. Egyúttal azt is előre jelezték, hogy az áldozat lefolyása nem lesz zavartalan; közben némi bonyodalom támad, de öröndetesen oldódik meg. Jelek szerint a végeztet valami rég elvesztett dolgot fog visszajuttatni hozzád, melyet mind ez ideig szüntelenül kerestél, mintha tested egyik darabja, a birodalom egyik része lenne.

— Jóra fordul minden rossz, még a legnagyobb szörnyűség is, ha ti jelen lesztek — válaszolt Persziina. — Meggyegetünk tehát, hogy mihelyt tudomást szerzek Hüdaspész érkezéséről, azonnal értesíték benneteket.

Nem fáradj vele — mondta Sziszimithész. — Hüdaspész holnap, kora reggel jön meg. Ezt rövidesen írásbeli üzenet adja tudtadra.

Így is történt. Perszinna elindult a királyi palota felé, és már nem volt messze, mikor egy lovas levelet adott át neki, melyben férje közölte, hogy másnap vonul be a váróba. A királyné kiküldtök útján nyomban közölte a levél tartalmát, azzal a megkötéssel, hogy csak a férfiaknak szabad kivonulniuk Hüdaspész fogadására, a nőknek nem, mert az áldozatot Héliosznak napisten és Szeléné holdistenő, vagyis a legtisztább és legfénylőbb istenek előtt mutatják be, és némelyikük akarlanul is beszennyeznék a szent szertartást. Csupán egyetlen nőnek engedte meg a törvényt, hogy ott legyen: Szeléné papuőjének. Ezt a méltóságot éppen Perszinna töltötte be, mivel etióp szokás szerint Héliosznak és Szeléné papjának tisztele mindig a királyt és a királynét illeti. Perszinnán kívül Kharit-leiának is részt kellett vennie az ünnepségen, de ő az áldozatok, nem a nézők közé tartozott.

Az egész városban lázas sürgős-forgás támadt. A lakosok meg sem várták a kijelölt napot, hanem már este átkeltek az Asztaborhasz folyó túlsópartjára, ki a hídon keresztül, ki nádcsónakon. Sok ilyen csónak himbálózott a folyó partja mellett, hogy szükség esetén a hídtól távolabb lakó meroói polgárok is gyorsan elérhessék a szemközti partot. Igen sebes járatú alkotmányok voltak ezek; mozgékonyságuk oka főleg könnyű anyagukban rejlett, de hozzájárult csekély teherbíráruk is. Semmiképpen sem szállíthattak két vagy három utasnál többet, hiszen valamennyit nádból készítettek, mégpedig mind egyik nádtörzsből — félbevágás útján — kettő-kettő.

Meroé, az etiópok fővárosa, szígeethez hasonló, háromszög alakú földnyelven fekszik; ezt három hajózható folyó, a Nílus, az Asztaborhasz és az Aszaszobasz öleli körül. A Nílus, két melleségből egyesülve, a déli csúcs érintésével folyik el a háromszög mellett, a másik két folyó a másik két oldal mentén hőm-

pölyög. Az Asztaborhasz és az Aszaszobasz mindjárt forrásvidékükön elválnak egymástól, de végül megint találkoznak, mert ez is, az is beletorkollik a Nílusba; ott aztán a Nílus habjaikkal együtt — a nevüket is elragadja. A sziget hatalmas kiterjedést, hossza nyolc, szélessége majd három órai járóföld, s ezért szinte szárazföldnek tűnik. Sok óriási állatot, többek között elefántot nevel, és nagyon termékeny, a fák például jóval sudárabbra nőnek rajta, mint másutt. Nem beszélve a toronymagas pálmákról, melyek fejtűnően nagy és zamatos datolyát teremnek, hihetetlen magasságot ér el a búza és az árpa is. Megesik, hogy a vetések nemcsak egy lovas képecsek teljesen befedni, hanem tövét is, utasával a hátán, s így a hátronszoros termés sem tartozik a ritkaságok közé. Arról pedig, hogy mekkora Meroóban a nád, az imént volt szó.

Egész éjszaka folyt az átkelés az Asztaborhasz mindenen pontján. Reggel a lakosok Hüdaspész elé sereglettek, és örömjongva, jókívánságokkal köszöntötték, akár egy istent. Míg a nép messze előretódult, a bölcsök megálltak az isteneknek szentelt mező szélén. Ők kérszorítással és baráti csókkal fogadták a királyt, amikor odaért. Perszinna megököttük, a templom előcsarnokában várt férjére, és rögtön a szentélybe vonult vele, ahol buzgó imával köszönték meg az égienek a győzelmet és a szerencsés hazatérést. A hálaadás után kiléptek a templomból, és kint a mezőn, egy előzőleg félvert sátorban foglaltak helyet, hogy megkezdődhessen a közös áldozat. A négyzet alakú sátrat mind egyik sarkánál oszlopszerűen egy-egy frissen kivágott nád tartotta. Az „oszlopok” végét középen egymásra hajlították és összecsisztették, s a behajlított részek közé páлмаágakat fontak; ezek alkották az épitmény fedelét. A királyi sátrtól néhány lépésnyire egy másik sátor emelkedett. Itt magas emelvényen az etiópok nemzeti isteneinek szobrai álltak, mellettük a főistenek — Memnón, Perszeusz és Andromeda — képmása, akiket Etiópia királyai nemzetségük őseiként tisztelnek. Közeliükben ültek a bölcsök is, de egy

kisebb emelvényen; az istenek ... úgy tűnt — szinte lebegnek a fejük fölött. A két sátrat nehéz fegyverzetű katonák gyűrűje vette körül. Az ő feladatuk volt, hogy vállukat a felemelt, széleikkel érintkező pajzsokhoz feszítve visszaszorítsák a tömeget, s ezáltal a közbezárt térségen zavartalanul folyhasson a szent szertartás.

Hüdaszpész rövid beszédet intézett a néphez. Beszámolt a győzelemről, utalt arra, milyen áldásos következményei lesznek az ország számára, majd jelt adott a papoknak, hogy kezdjék meg az áldozatot. A kör közepén három hatalmas oltár emelkedett. Kettő, Hélioszé és Szelénéé közvetlenül egymás mellett, a harmadik, Dionüoszszé kissé távolabb. Dionüoszsz oltárán válogatás nélkül vágták le a legkülönbözőbb állati állatokat, valószínűleg abban a hitben, hogy a népszerű, mindenkit egyformán megörvendeztető isten jóindulatát éppen a tarka, változatos ajándékokkal nyerhetik el. A másik két oltárnál egészen másként áldoztak. Héliosz oltárához négy hóféhér papipát vezettek, Szelénééhez meg két bikát. Héliosznak, a leggyorsabb istennek, mint természetes is, a leggyorsabb állatot áldozták fel, Szelénét pedig nyilván azért igyekeztek a földművelők hű munkatársaival, a bikákkal megengesztelni, mert az istennő mindig annyira közel jár a földhöz... Még folyt a szertartás, mikor a végelelhető, összehordott embertömegben egyszerre zúrváros moraj támadt.

— Tegyenek eleget az ősi szokásoknak — harsogták a körülállók —, mutassák be a nép jólétéért a hagyományos áldozatot! Jöjjenek az oltár elé a háború első foglyai!

Hüdaszpész megértette, hogy az emberáldozatot követelik. Erre csupán az idegenek felett aratott győzelmeik után került sor; ilyenkor néhány foglyot mindig az isteneknek ajánlottak fel. A király intett a kezével, hogy hamarosan teljesül a kívánságuk, és tisztén kiadta a parancsot: vezessék elő azt a tucatnyi fiataalt, akiket már régen kiszemléltek az áldozatra. Néhány perc múlva feltűntek a foglyok, közöttük Theagenész és

Kharikleia is. Blijmsckto] megszabadítva, kosszorúval a homlokukon közeledtek mindnyájan, és — nem is lehetett másként — szomorúan földre horgasztották a fejüket. Még Theagenész vonásai is némi levertségről tanúsítottak. Csak Kharikleia arca maradt derült és mosolygó; ő állhatatosan a királynéra szegezte tekintetét. Perszinnát Kharikleia láttán valami fürcsa meghatottság töltötte el.

— Drága férjem — mondta mély sóhajjal —, ki az a leány, akit kiválasztottál az áldozatra? Nem emlékszem, hogy valaha is találkoztam volna hozzá hasonló szépséggel. És milyen némes a megjelenése! Milyen büszkén viseli a sorsát! Szörnyű, hogy ennyire fiatalon pusztul el! Ha élne egyetlen kislányunk, aki közvetlenül a születése után oly fűdalmas hirtelenséggel meghalt, körülbelül egyidős lenne vele... Ó, bár kivétel lehetne tenni ezzel a leánnyal, édes uram! Én szívem-örömet szolgálómmá fogadnám! Ráadásul alighanem görög szegény, legalábbis az arcvonásai nem vallanak egyiptomi eredetre.

— Valóban görög — bölintott Hüdaszpész. — A születést most nevezi majd meg; azt is ígérte, hogy személyesen bemutatja őket, ez azonban képtelenség. Sajnos, a feláldozás először semmiképpen sem menthetjük meg, pedig magam is szeretném. Engem is meghatott, és — nem tudom, miért — az én szívem is megcsérelt rajta. De emlékszel a törvényre: Héliosznak férfit, Szelénének leányt kell áldozni. Ez a leány volt az első fogoly, akit előm vezettek, kezdetről fogva a feláldozás várt rá. A nép nem engedné meg, hogy kivétel tegyünk vele. Egyetlen dolog segíthet: ha a rostélyra lépve — huszen ismered a szokásos próbát — bebizonyosodik róla, hogy már volt kapcsolata férfival, vagyis nem szűz. A törvény ugyanis szigorúan előírja, hogy az istennő és Héliosz oltárán mindig szepelőlétlen áldozatot mutassunk be, csupán Dionüoszszal kapcsolatban nincs ilyen követelmény. Viszont gondold meg, mekkora szűgyen volna befogadnunk a palotába egy leányt, akiről a rostélyon kiderült, hogy már volt viszonya valakivel...

Nem bánom, derüljön ki, csak maradjon életben! vigra rá Perszina. — A fogság, a háború, a szülőföldjétől való mérhetetlen távolság mind-mind éppen eléggé menüené hibáját. Különösen az ő esetében, aki szépsége miatt amúgy is könnyen válhat erőszakoskodás áldozatává — bár koránsem biztos, hogy ilyesmivel valóban megégett vele.

Igy beszélt Perszina, és igyekezett elrejtetni a körülállók elől ki-kicsorduló könnyeit. Hűdaspész közben parancsot adott, hogy hozzák elő a rostélyt. A szolgák erre a feladatra néhány sordületlen fiút toboroztak a nép között, mert a rácsokat érintése egyedül az ő kezükön nem okozott sebet. Mihelyt a gyerekek kicipelték a rostélyt a templomból, és elhelyezték a térség közepén, a szolgák utasítására a foglyok egyenként felléptek rá. Valamennyiük talpán azonnal égési sebek keletkeztek — sőt többen az első, futó érintést sem állták ki. A rácsot aranypálcák alkották, melyekben megvolt az a titkos képesség, hogy minden tisztátalan vagy esküszegő embert megégessenek; csak a tiszták, a feddhetetlenek lába érherett hozzájuk bántatlanul. A foglyokat Dionüszosznak és más isteneknek szándékoztak felajánlani a papok, kivéve két-három leányt, akikről a rostélypróba bebizonyította, hogy szüzek.

Rövidesen Theagüszre került a sor. Amikor a rácsra lépett, kiűnt, hogy még soha nem érintett nőt. A tömeg csodálattal szemlélte nyúlánk természetét, férfias szépségét, és módfelett meglepte őket, hogy a déleleg fiatalember még nem kóstolt bele Aphrodité örméibe. Theagüsz azt tehát alkalmasnak találta arra, hogy feláldozzák Héliosznak oltárán.

— Szép kis jutalmat kap az etiópoknál az, aki tisztán él... sügta oda az ifjú Kharikléának. — Lám, feláldoznak, lemezárolnak, ez itt az erény díja! Mondd, szerelmem, miért nem feded fel magad végre? Mire vársz még? Talán arra, hogy a torkodnak szegedzék a kést? Kérlek, beszélj, tárd fel életed történetét! Lehet, hogy engem is megmenthetsz, ha bebizonyítod, ki vagy, és szót emelsz érdemben, de ha nem, leg-

alább te megszabadulsz a veszélytől. Nekem emyi is elég, hogy nyugodtan hallhassak meg.

— Kézedik a döntő pillanat... válaszolta Kharikléia.

Most válik el, mi lesz a sorsunk.

A vállán hordott tarisznya mélyéről kivette és felöltötte Delphóban viselt papnői ruháját, az arannyal átszőtt, sugársterű díszítésekkel telehímzett gyönyörű köntöst, leeresztette haját, majd a papok felszólítását be sem várva, akár egy megszállott, odafurrott a rostélyhoz, és felugrott rá. Hosszú percekig állt rajta, anélkül hogy a legkisebb bántódása esett volna. A rostély tetajén álló leányalak — mindenki jól láthatta — még vakítóbb szépségben ragyogott, mint eddig, pompás öltözéke nem halandó leányhoz, hanem istennő szobrához tette hasonlatossá... Döbönt bánulat fogta el körös-körül az egész nézősereget, a csodálkozás tagolatlan, összefolyó merraja hullámzott végig az emberekben. Legfőképpen azon állmélkodtak, hogy cunék a viruló fiatal leányoknak sikerült érintetlenül megőrizniük szinte földöntúli szépségét, sikerült bebizonyítania, hogy erénye ifjú bíjánál is szeplőtlenebbül ragyog. A tömegben nem egy néző már sajnálta, hogy a szűz alkalmas a feláldozásra; minden vallási aggályukat félretéve, szívesen látták volna, ha valamiképpen elkerüli a halált. A rostélypróba eredménye Perszinnát érintette a legérzékenyebben. Nem is leplezte fájdalmát Hűdaspész előtt:

— Szegény, szerencsétlen leány! Igazán kár volt arra törekednie, hogy mocsoktanul megóvja női becsületét! Dicséretet érdemlenc, és lám, a halált kapja helyette... Mondd, féjjen, mit tehennénk?

— Hába unszolsz, és hába sajnálok a leányt, nincs mód a megmentésére — válaszolta Hűdaspész. — Nagyszerű természet, bizonyára elve az isteneknek rendelte a sors.

A bölcsesekhez fordult, és megkérdezte:

— Minden készen áll, bölcs férfiak; miért nem kezditek meg az áldozatot?

— Szó sem lehet róla — felelte Sziszimithrész görög nyelven, hogy a tömeg ne érthesse. — Eppen elég szőrnységet látunk és hallotunk itt már eddig is, inkább bevonulunk a templomba. Mi elféjük az emberáldozat iszonyú szertartását, és szent meggyőződésünk, hogy az istenség sem fogadja örömmel. Ó, bár soha többé ne áldoznának fel egyetlen élőlényt sem! Néztünk szerint az ima és az illatszerék füstje tökéletesen kielégíti az isteneket... Te maradj itt, a király néha kénytelen teljesíteni alattvalói esztelen, meggondolatlan kívánságait is. Hátad végre ezt a visszatartó áldozatot, hiszen sokkal erősebben gyökereszik az etióp hagyományban, semhogy kibújhatnál alóla. Utána azonban feltétlenül tisztító szertartásoknak kell magadat alávetned — azaz talán mégsem. Nekem az a gyanúm, hogy ma elmarad az áldozat! Legalábbis erre mutat az istenek egy-két jósjele, de főleg az a fény, mely az idegenek fejét beragyogja, világosan jelzve, hogy valamelyik isten különleges oltalma alatt állnak.

E szavakkal Sziszimithrész felemelkedett, hogy a tanács tagjaival együtt elinduljon a templom felé. Kharikleia ekkor leugrott a rostélyról, odaszaladt hozzá és a lábához borult, bár a szolgák erőnek erejével tartóztatták, abban a hiszemben, hogy csupán kegyelemért akar könyörögni.

— Bölcs férfiak esedeztek Kharikleia —, maradjatok még itt néhány percig! Van egy eldöntésre váró ügyem a királlyal meg a királynéval, és azt hallottam, hogy ilyen előkelő személyek felett csak ti ítékezhettek. Legyetek bírának az életemért folyó perben! Bizonyítékokkal igazolhatom, hogy engem nem lehet, de nem is volna igazságos feláldozni az istenek oltárán.

A bölcsök szívesen engedtek Kharikleia kérésének.

... Hallod, milyen panaszt emelt ellenetek az idegen leány? fordultak a királyhoz. — Hallod, mit állít?

— Ugyan miféle vitás ügyem lehetne vele — kérdezte névve Hüdaspész —, és miből kifolyólag? Milyen okra, milyen jogalapra tud hivatkozni?

... Mindjárt kiderül abból, amit elmond — válaszolt Sziszimithrész.

... És szerinted igazságos eljárás lenne ez? — méltatlankodott Hüdaspész. — Nem tartanád felháborítósnak, hogy egy közönséges fogoly perbe szálljon velem, a királlyal?

— Az igazság nem nézi a rangot — vágott vissza Sziszimithrész. — Előtte az a király, akinek az érvekben rejlik az ereje.

— A törvény ugyan felhatalmaz benneteket, hogy ítélezzetek felettek, de csak akkor, ha alattvalóinkkal van vitánk. Idegenekről a törvény nem tesz említést.

— Igen, de a bölcs nem az emberek arczíme, hanem tettei alapján tesz igazságot.

— Úgysem lesz semmi érdemleges mondanivalója a leánynak — jegyezte meg Hüdaspész. — Legfeljebb valami koholt történettel áll elő, hogy időt nyethessen. Ez a végszükségben levő emberek szokásos módszere. De hát beszéljen, ha Sziszimithrész ragaszkodik hozzá!

Kharikleia eddig is erősen bizakodott, hogy rövidesen megmenekül a fenyegető veszedelemtől, s most boldog örömmel figyelt fel Sziszimithrész nevére. Hiszen Sziszimithrész vette gondjaiba annak idején, a kitevése után! Sziszimithrész bízza Khariklészre is, mikor tíz éve Katadupába küldték követnek, hogy a smaragbányákról tárgyaljon Oroondatészsal! Mindössze annyi változás történt, hogy közben a bölcsök testületének egyszerű tagjából a testület elnökévé lépett elő. Arevonásait már nem ismerte fel a leány, hiszen oly fiatalon, hétéves korában szakadt el tőle, de a nevére jól emlékezett. Öröme határtalan volt: azt remélte, hogy párfogót talált benne, aki hathatósan támogatja majd származásának felfedésében... És Kharikleia ég feje emelve kajját, messze csengő hangon a következőket mondotta:

— Hélosz, nemzetiségem ósajtja, és ti többi istenek és héroszok, legelső óseink, ti legyetek a tanúm, hogy a szintiszta igazságot vallom! És ti segítsetek peremben is! Mindenekelőtt,

élve joggommal, felteszek neked egy kérdést, király. Mi a törvény előírása; Etiópia szülötteit is fel lehet áldozni, vagy csak idegeneket?

— Csak idegeneket — válaszolt Hüdaspész.

— Akkor ideje, hogy más leányt keress az áldozatra. Én hozzátok tartozom, itt születtem Etiópia földjén. Mindjárt meggyőződhetek róla!

Hüdaspész elcsodálkozott, de biztos állította, hogy egyetlen szó sem igaz az egészről. Khariklea így folytatta:

— Lám, elcsodálkoztál a kevésbé lényeges dolgokon, pedig az igazán lényeges csak most következik. Én nemcsak utóp eredetű vagyok, hanem a királyi nemzetségből, a trón közvetlen közeléből származom!

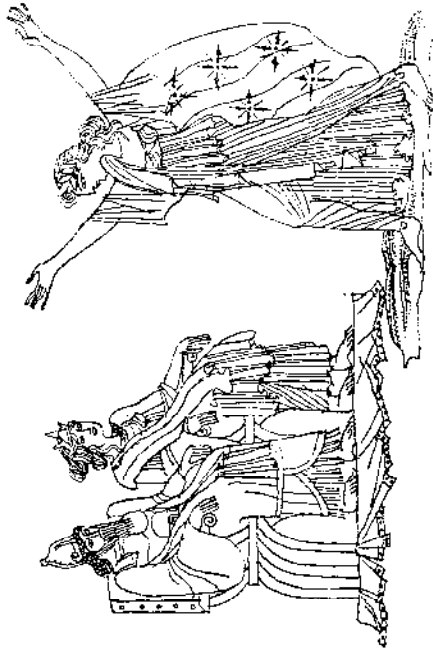
— Üres fecségs — legyintett Hüdaspész lekicsinylően.

— Atyám — kérelte Khariklea —, miért becsümléd tulajdon leányodat?

A király arcán eddig nem látszott egyéb megvécésnél. Khariklea utolsó szavait azonban olyan arcátlan hazugságnak érezte, hogy most már szemmel látható felháborodással fordult Sziszimithrés és a többi böles felé:

— Látjátok, hova vezetett az engedékenységtek? Napnál világosabb, hogy ez a leány örült! Vakmerő hazudozással akarja elkérülni a halált. Úgy tesz, mint a drámai hősök, akik szorongatott helyzetükből egy ügyes színpadi fogás segítségével menekülnék meg, azért agyalta ki azt a mesét, hogy a leányom. Ti jól tudjátok, hogy a sors nem áldott meg gyermekkel, illetve mikor egyetlen leányomnak a születéséről értesültem, mindjárt a halála hírért is közölték velem. Vigyétek el innen, ne merészejéte tovább késleltetni az áldozati szertartást!

— Senki sem vilt el innen — kiáltott Khariklea —, csak akkor, ha a bírák megparancsolják! Egycélre peres fél vagy, nem te ítélsz. Arra talán megvan a hatalmad, király, hogy egy idegent megöljés, de a saját gyermeked megölését sem a törvény, sem a természet nem enged meg neked — atyám.

Mert atyám vagy, ezt még ma bebizonyítják az istenek, bármennyire tiltakozol is ellene... Minden vitás ügy eldöntésénél kétféle bizonyíték lehetséges, király, az írásos féjlegyzések és a tanúvallomások. Én az egyikkel is, másikkal is alá tudom támasztani azt az állításmat, hogy a leányod vagyok. Nem is akarít kérek fel tanúként, hanem magat Sziszimithrészt; és ha az ember pereskedik, szerintem igazmondásának legfőbb biztosítéka, hogy bírása személyesen ismeri. Írásos bizonyítékul meg itt van egy féjlegyzés. Ez részletesen megmagyarázza, miféle kapcsolat fűz hozzátok.

Elővette a velle együtt kitért kendőt, melyet eddig a testén viselt, kigöngyölte, és átnyújtotta a királynénak. Perszinnu a kendő lártán szóhoz sem tudott jutni a megdöbbenéstől. Hosszú ideig némán, firkésző szemmel nézte hol a leányt, hol a himzés betűit. Izzalmában mind szaporábban vert a szíve, tagjai remegtek, arcát elborította a veríték. Leánya félfedezése boldoggá tette, bármilyen megfoghatatlan volt számára

ez a nem remélt, szinte hihetetlen esemény, de arról is tartott, hogy a napfényre kerülő tények gyanút és kételkedést, sőt haragot vagy bosszúvágyat ébresztettek Hüdaspészben. Látna felesége meglepetését és feldúlt lelkiállapotát, a király megkérdezte:

— Mit jelentsen ez, Perszinna? Miért van rád ekkora hatással a felmutatott irás?

— Királyom, uram és férjem — válaszolt a királyné —, nem mondhatok többet: vedd és olvasd. A kendő mindenről felvilágosít.

E szavak kíséretében Perszinna átadta a kendőt, s tekintetét földre szegezve ismét hallgatásba merült. Hüdaspész engedelmeskedett, még a bölcsket is felszólította hogy lépjenek közelebb, olvassák vele együtt a feljegyzést. Miközben végigfutott a sorokon, egyik ámulatból a másikba esett, de az sem kerülte el a figyelmét, hogy Sziszimithrész szinte lázas izgalottság vett erőt. Valóban, Sziszimithrész feszült figyelemmel szemlélte a leányt meg a kendőt, és arjátéka clárulta, hogy fejében gyorsan kergetik egymást a gondolatok. Miután Hüdaspész értesült leánya kitevésének és az ezt előidéző eseményeknek történetéről, így szólt:

— Tudom, hogy évekket cselölt született egy leányom. Csak hogy Perszinna rögtön hírül adta a halálát is, most viszont azt olvasom, hogy kítette a pusztába. Igen ám, de ki mentette meg, ki fogadta magához, ki nevelte, ki vitte Egyiptom földjére, ahol fogságba esett: Mi a biztosíték arra, hogy ez a leány az én leányom? Könnyen elképzelhető, hogy a kített cscessemő meghalt, a melléte elhelyezett ismeretőjeleket pedig megkaparintotta valaki, és visszaél velük... Vagy talán egy démoni hatalom játékszere vagyunk csupán, mely cunck a leányunk a képében új gúnyt gyermek iránti vágyunkból: Talán a kendő segítségével akarja meghamisítani az igazságot, hogy holmi fattyút csempésszen be köztünk törvényes örökös helyett?

— Első kérdéscdre megfellelhetek — nyugtatta meg Sziszimithrész. — Én vettem magamhoz a kített leányt, én nevettem fel titokban, s én vittem Egyiptomba is, amikor követként oda küldtél. Ez az igazság, hiszen jól tudod, hogy a bölcsnek sohasem szabad hazudniuk. A kendőre is emlékszem.

Mint látod, az etióp királyok irásjegyei borítják, tehát nem kétséges, hogy a feljegyzés hol keletkezett. És hogy Perszinna valóban saját kezűleg készítette-e, azt te állapíthatod meg leginkább. De volt még néhány más ismeretőjel is. Ezeket rábízтам egy külsejéről ítélve nagyon derék és becsületes görögre, aki a leányt is átvette tőlem.

— Mind nálam vannak — szólalt meg Kharikleia, és felmutatta a drágaköveket.

Perszinna a lelke mélyéig megrendült, mikor rápillantott az ékszerekre. Hüdaspész rögtön megkérdezte, miféle kincs az, tud-e bővebb felvilágosítást adni róla. A királyné csak annyit válaszolt, hogy ismerős ugyan előtte, de tanácsosabb lenne, ha hazaviúnc és tüzetesebben megvizsgálná. Hüdaspész újra ingadozni kezdett.

— A drágakövek anyámtól származnak — vetette közbe Kharikleia —, ez a gyűrű pedig tőled, király.

És megmutatta a pantarbét. Hüdaspész ráismert: emlékezett rá, hogy eljegyzésükön ezt ajándékozta Perszinának.

— Kétségtelen, hogy a gyűrű tőlem erd, kedvesem — mondta Kharikleianak. — Az azonban már nem olyan biztos, hogy te, aki visled, igazán a leányom vagy, és nem csak véletlenül találtad. Hogy másról ne is beszéljek, a bőröd színe önmagában is világosan etióp eredetted ellen bizonyít.

— Az a leány, akit én magamhoz vettem, szintén fehér volt — jegyezte meg Sziszimithrész. — Az azóta eltelt évek száma is egyezik a leány korával. Ő körülbelül tizenhét éves most, és a te gyermeked kitevésének is pontosan tizenhét esztendeje. Sőt, a leány arca, egész alakja és feltűnő szépsége is hasonlít hajdani védenceimhez.

Mindaz nagyon szép, Sziszimithrész ... gúnyolódott a király. ... Igazán lelkesen foglalkozol az ügygel, bár inkább ügyvédre, mint pártatlan bíróra emlékeztetsz... Egy dolgot azonban ne felejtj el. Ha eloszlatod is kételyeim egy részét, újabb súlyos nehézségek támadnak: a feleségemet hozod feltehetően kenyes helyzetbe. Mondd, miképpen lehetséges, hogy nekünk, akik mindketten etiópok vagyunk, megmagyarázhatatlan módon fehér bőrű gyermekekünk szülessék?

Sziszimithrész ócs pillantást vetett a királyra, aztán gunyoros mosollyal mondta:

... Értetteden, hogy mi történt veled! Nem ismerlek rád! Miért teszel nekem szemrehányást azért, mert szót emeltek a leányért? Én ebben nem találok semmi kivételalót. Azt hiszem, a jó bíróra éppen az jellemző, hogy mindig az igazságos ügyet védi. Hát nem látod be, hogy nem annyira a leány mellett, mint inkább a te pártodon állok? Hiszen szeretném megbizonyítani, hogy az istenek kegyelméből valóban aya vagy! Ezért fogom pártját a leánynak, a ti leányotoknak, akit csecsemő korában megmentettem, s aki most hajadonként kerül vissza hozzátok. Egyébként gondolj felőlem, amit akarsz — engem nem befolyásol. Minket, bölcsüket, nem a többi ember tetszése vagy nem tetszése irányít, mi egyedül a szépet és jót tartjuk szem előtt, az a legfőbb vágyunk, hogy lelkiismeretünk szörnyű cselekedjünk... Ami pedig a leány szánat illeti, a kendő megoldja a látszólagos nehézséget: Perszinna bevallotta, hogy Andromeda képcéje nézett, míg együtt voltak, és a gyermek a lelkébe belevésődő képhez vált hasonlónvá. Egyéb bizonyítékokat is kívánsz? Ott az eredeti, ám nézd meg, mennyire hű mása ennek a leánynak a festmény Andromedája!

A király parancsára a szolgák lementek, és elhozták helyéről a képet. Mikor felállították Kharikleia mellé, egyszerre hatalmas zaj és tapsvihár keletkezett, mely futótűzként terjedt a közönség sorában; egyik néző a másiknak adta tovább, amit az elhangzott szavakból és a történetekből ki tudott bogozni. A festmény

megszólalásig hasonlított a leányhoz! A felfedezés mindenkit határtalan örömmel töltött el. Maga Hüdaspész sem kételkedett tovább, hanem hosszú percekig a boldogságról és a csodálatról lenyűgözve, mozdulatlanul állt.

— Valami még hátra van — szólalt meg végül Sziszimithrész. — Elvégre a királyságról, a törvényes jogutódlásról és ami a legfontosabb, az igazságról van szó! Mutasd meg a karodat, leányom! A könyököd felett fékete anyajegyeknek kell lennie. Ne szögyellj megmutatni, ez is bizonyíték szüléid és származásod mellett.

Kharikleia engedelmeskedett. Felfedte bal karját, és egyszerre előtűnt az anyajegy, melynek sötét folija úgy hatott hófehér bőrén, mint az eléfántsontra helyezett ébenfadarabka. Perszinna nem tudott tovább uralkodni magán. Felugrott a trónszékéről, odafutott a leányhoz, szorosan átölelte, s miközben szemét elborították a könnyek, túlradó örömben panaszos sóhajtásra emlékeztető hangok törtek elő kebléből — az átlagos mértéket meghaladó öröm, mint annyiszor, most is a fájdalom megnyilvánulását erdimentyezte. A királyné Kharikleia-val együtt földre rogyott. Hüdaspész részvétellel nézte zokogó feleségét, lassan-lassan ő is elértékenyült, de azért eleinte szigorú, merev arccal szemlélte az előtte lejárászóó jelenetet. Igyekezett elfojtani feltörő könnyeit, bár apai érzései is erősen próbára tették férfias önuralmát, s a két ellenlétes erő hullámcspásai között vadul hánykolódott a lelke, akár a viharba került hajó. Utoljára, mint mindenkin, rajta is diadalmaskodott a természet: eddig csak hitte, hogy aya, most tettekkel is bebizonyította. Felségtette Perszinna-t, aki leányával összeölelkezve, alétlan hervort a földön, majd a nézők szemc láttára karjaiba zárta Kharikleia-t és szeméből perszni kezdtek a könnyek. A király ünnepélyesen megpecsételte apaságát...

Hüdaspész nem feledkezett el uralkodói kötelességéről, de egy ideig még némán állt, végighordozta tekintetét a tömegben. Alattvalói osztoztak érzelmeiben, valamennyien az öröm

és az elérékenyültség könnyeivel figyelték a sorsnak ezt a kü-
lönös, színpadra kívánczó fordulatát, aztán — semmibe véve
a kikéltők csendre intő felszólításait — egetverő kiáltásba
törték ki, anélkül hogy meg lehetett volna érteni, mit akarnak
tulajdonképpen. Hűdaspézt felemelte karját, meglengette, s mi-
kor a zajongó nép lassanként leszállapodott, így szólt hozzájuk:

— Amint látjátok és halljátok, etiópok, az istenek váratlanul
atyává tettek. Számos bizonyíték tanúsítja, hogy ez a leány
a gyermekem. Én azonban szívemen viselem a ti érdekeiteket
és a haza javát, nem gondolok sem nemzetségem fennmaradá-
sára, sem az apai örömköre, melyek leányommal osztály-
részműl jutnának. Mindezt kész vagyok feláldozni értetek az
isteneknek! Látom könnyeiteket, látom emberi együttérzése-
ket és részvéteket. Tudom, sajnáljátok a leányomat, hogy
ilyen fiatalon kell meghalnia, és engem is, hogy haszalan re-
mélttem vér szerinti örökösöt. Mégis kötelességem eleget tenni
népünk ősi hagyományának, bár ti esetleg nem kívánjátok.
A haza üdve előbbre való egyéni boldogságonnál! Talán
az az istenek akarata, hogy mindjárt visszavegyék, amit adtak?
Talán ők akarják, hogy most, amikor újra felleltem a leányomat,
ugyanúgy elveszísem, mint tőgen, a születése után? Nem tu-
dom, döntésétek el ti: vajon szívesen fogadják-e ennek a leányanak
a feláldozását, akit a szülőföldjétől messzire, egészen a világ
végéig vezettek, s később csodával határos módon, hadifogoly-
ként juttattak a kezembe megint?... De mindégy. Megkímél-
tem az életét a háborúban, jól bántam vele a fogság alatt, sőt
az imént kiderült, hogy a leányom, mégis habozás nélkül fel-
áldozom, ha ti helyesnek ítélték. Nem fogok könnyörgéshez
folyamodni, ami egy másik apának hasonló helyzetben meg-
bocsátható lenne: nem térdelék le elöttetek, nem esdeklek szá-
nalmatokért. Nem rimádkodom, hogy mondjátok le a szokásos
áldozatról, részesítsétek előnyben a természet, a szülői ösztön
követeléseit, nem mondom, hogy egyéb áldozattal is lehet
kedveskedni az istenségnek. Nem! Minél inkább látszik rajtatok,

hogy részvételt vagyok irányomban és fájdalommat szinte a
saját fájdalomtoknak érzitek, annál becsesebb nekem a ti jó-
létetek. Nem veszem figyelembe, hogy önmagamat fosztom
meg a törvényes örökösötől, nem törődöm szegény Perszima
panaszával sem, aki alig kapta vissza, nyomban el is veszi
egyszülött gyermekét. Kérlek, szírátsátok fel könnyeiteket, és
ne szánjatok bennünket. Kezdjünk hozzá az áldozathoz! És
végül hallgass rám te, édes leányom — hadd szólítsalak először
és utoljára ezen a rég áldott néven! Hiába serdültél gyönyörű
teremtéssé, hiába találtad meg a szüleidet, lám, keményebben
sújt a sors saját hazádban, mint idegen földön. Másutt biztos
menedék, ithon a halál várt rád. Ne akard könnyeiddel meg-
másítani elhatározásomat, hanem akárcsak eddig, most is légy
nemesen elszánt, ahogyan királyi vérhez illik! Kövesd atyádat!
Nem adhattam neked menyegzői öltözéket, nem vezethettek
Nem adhattam neked menyegzői öltözéket, nem vezethettek
nászszobádba, nászí ágyad elé; az áldozati oltárhoz viszlek. Nem
az esküvői fáklyákat gyújtom meg, hanem az oltár tüzeit, hogy
virágzó, ellenállhatatlan szépségedet felajánljam az isteneknek.
Ti pedig, istenek, bocsássátok meg kegyesen szavaimat! Nézzé-
tek el, ha apai fájdalomtól ragadtattam magamat! Nézzétek el, mert
sértő kifejezésekre ragadtattam magamat! Nézzétek el, mert
meg kell ölnöm a gyermekemet, akit csak nemrég szólíthattam
meg először!

Beszéde végeztével kézen fogta Kharikliát, hogy az oltár és
a felállított máglya közé vezesse. Lelkében az oltáron lobogó tű-
nél is erősebben égett a fájdalom, és titkon azért könnyörgött,
hogy megtévessztésül szánt javaslatát ne fogadja el a nép. Így is
történt. Az etiópokat mélyen megrendítette a király szónoklata.
Nem engedték, hogy Kharikliát akár egy léppel is közelítse
a máglyához, hanem hangos kiáltásokkal tiltakoztak:

— Mentse meg a leányt, mentse meg a királyi vért, mentse
meg őt, akit az istenek megőriztek! — követelte a tömeg. ...
Köszönjük ajánlatodat, ezzel már eleget is tettél hagyományos
kötelességednek. Megmutatad, hogy igazi királyunk vagy,

most mutasd meg, hogy apa is tudsz lenni! Az istenek bizonyára megbocsáják nekünk ezt a látszólagos törvénysértést. Nagyobb lenne a vétkünk, ha szembeszegülnénk akarattukkal. Senki sem ölheti meg azt, akit az istenek életben tartottak. Népünk atyja, légy atyja leányodnak is . . .

Ilyen és ehhez hasonló kiáltások hangzottak a nézősereg sorából. Végül a tömeg tettekkel is bizonyította, hogy ellenzi az áldozatot: odatódultak a király elé, elzárták az úját, úgy kórtlelték, hogy inkább a többi fogoly vérével nyerje el az istenség jóindulatát. Hüdaspész boldogan hagyta, hogy meggyőzőzék, és minden ellenállás nélkül alávetette magát a nagyon is szíve szerint való kényszernek. A nép ajkáról szünni nem akaró, viharos üdvívaltság harsant fel, mindenki ujjongott, táncolt örömben. A király szabad folyást engedett örömlüknek, és nyugodtan várta, míg önszántukból lecsillapodnak. Közben Kharikleiahoz fordult:

— Édes leányom, az ismertetőjelek, a bölcs Sziszimithrészt tanúskodása, és főleg az istenek jósága egyaránt bebizonyította, hogy a gyermekem vagy. De mondd csak, ki az az ifjú, akit veled együtt fogtak el, veled együtt szemeltek ki a győzelmi áldozatra, és most ott áll az oltár mellett, feláldozásra várva? Miért nevezted őt bátyádnak, mikor Sziüéné alatt először vezettek elém benneteket? Róla aligha derülhet ki, hogy a fiunk, mert Perszinna csupán egyszer szült, akkor is téged.

Kharikleia elpirult, lehajtotta fejét.

— Csak kitaláltam, hogy a bátyám — vallotta be. A szükség kényszerített erre a hazugságra. Hogy kicsoda valójában, azt jobb, ha ő maga mondja el; ő, a férfi, elfogódottság és szégyenkezés nélkül, nyíltabban számol majd be mindentől, mint én, a nő.

Hüdaspész félreértette Kharikleia szavait.

— Bocsás meg, kislányom, ha a fiatalombre vonatkozó tapintatlan kérdésem megsértette szívi szemérmedet! Most menj, telepedj le anyáddal a sátorban, hadd örüljön a viszont-

látásnak. Öns belé lelked, meséld el neki bolyongásaid történetét, mert ma több gyötrelmet állt ki, mint a vajúdas óráiban. Engem az áldozathoz szólít a körtesség. Keresszem kell a foglyok közt egy leányt, aki méltóképpen helyettesíthet téged, és akit az ifjával együtt feláldozhatunk.

Kharikleia kis híján felsikoltott fájdalomában: szíven ütötte Hüdaspész megjegyzése, hogy Theagenész rövidesen feláldozzák. Nagy nehezen mégis arra összpontosította figyelmét, mit tehetne kettőtükért, és belátva, hogy sürgős segítségre van szükség, erőt vett önjongó kétségbeesésén. Óvatosan, kerülő úton igyekezett célt érni:

— Talán nem is kellene helyetnem újabb leányt keressned javasolta a királynak. — A női áldozatról a nép egyszer már lemondott, hiszen az én feláldozásomat megakadályozta. Ha viszont teljes áldozatot követelnék, mindkét nem képviselőiből, akkor ne csak a leányok, hanem az ifjak közül is valaki mást válassz ki, különben kénytelen leszel a többi leány helyett megint engem vezetni az oltárhoz . . .

— Ne is említsd! — vágott közbe Hüdaspész. — Miért beszélsz így?

— Mert az ég azt a sorsot szánta nekem — válaszolta Kharikleia —, hogy ezzel az ifjával együtt éljek, és együtt is haljak meg . . .

Hüdaspész még mindig nem sejtette az igazságot.

— Dícsérem emberséges érzületedet, édes leányom — mondta elismerően. — Igazán szép tőled, hogy sajnálsz, meg szeretnéd menteni ezt az idegen, veled egykorú görög fiatalembert, aki fogolytársad volt, és vándorlásaid során bizonyára bizalmas barátod lett. Sajnos, lehetetlen kívánsz: nem kerülheti el a feláldoztatást. Súlyos vétket követnénk el, ha végképp sémmibe vennénk a győzelmi áldozat ősi szokását, meg aztán a nép sem engedné. Az is az istenek különleges kegyének köszönhető, hogy veled kivételt tettek.

— Talán sohasem illethettek az atyám megszólításával — vá-

laszolt Kharikleia —, s ezért mint királyhoz fordulok hozzád. Az istenek jósága folyrán testem ép maradt és sértetlen; ugyan csak az istenek jóségának kellene megmentenie a felkemet is, hiszen egyedül az égiek tudják, mennyire nekem rendelték őt. Ha a Moirák másként határoztak, ha ünnepek fényének emeléséhez feltétlenül szükség van az idegen ifjú feláldozására, akkor tégy meg a kedvemért valamit: engedj meg, hogy én magam adhasam az áldozatnak a halálos dőfést! Drága ajándékként fogom majd kezembe a kardot, bátor tettém örökké emlékezetes lesz az etiópok között.

Hüdaszpész a leány utolsó szavai végleg megzavarták.

— Ez aztán megmagyarázhatatlan! — kiáltott fel. — Miért változtattad meg hirtelen az elhatározásodat? Az imént minden követ megmozgattál az idegen érdekében, most meg azt kéred, hogy saját kezéddel vethess véget az életének: Mintha bizony halálos ellenségéd lenne... Azt sem értem, hogy ilyen tetteiből ugyan mi szép és dicső származhat egy fiatal leány számára? És ha származik is, te nem kaphatsz rá engedélyt, mert az áldozat bemutatására egyedül Hélios és Szelén papja vagy papnője hívott. Ezt a két méltóságot csak olyan férfi és nő töltheti be, akit házastársi kötelek köt össze valakivel. Szűzesség edve megátolja, hogy érthetetlen kívánságod teljesüljön.

— Ami az uróbbi követelményt illeti — súgta Kharikleia anyja fülebe —, nincs itt semmi akadály. Ismerék valakit, aki hajlandó lenne házastársul venni, csak egyeztetek vele ti is.

— Persze hogy belezegyeztünk — válaszolt mosolyogva Pertzina. — Mihelyt találunk férfit, aki hozzád is, hozzánk is méltó, azonnal megtartjuk a menyegzőt, ha az istenek is úgy akarják.

— Nem kell keresnetek senkit — mondta Kharikleia hangosan —, én már választottam!

És már készült, hogy világosabban is megmagyarázza a szavait. A szükség bátoriságot öntött belé, Theagenész fenyegető helyezte is arra kényszerítette, hogy félretegyje szűzics tartózkod-

dását. Hüdaszpész azonban, akit az elhangzottak igét nyugtalanítottak, közbevágtott.

— Amint látszik, az örömet mindig ürömmel keveritek, annak a nem remélt boldogságnak, melyet nekem juttattatok. Igaz ugyan, hogy váratlanul visszaadtátok a leányomat, de hogyan? Elborult elmével! Hogyne volna elborult elméjű, mikor folyton homlokegyenest elientmondó dolgokat beszél összevissza! Testvérenek nevezte ezt az idegen fiatalembert, aki nem is testvére, aztán arra a kérdésre, hogy kicsoda valójában, kijelenti, hogy fogalma sincs róla. Előbb hűséges barátként igyekezik megmenteni az ismeretlen ifjú életét, s amint megtudja, hogy kérése teljesíthetetlen, egyszerre saját kezűleg szeretné feláldozni, mintha legádázabb haragosát látná benne. Alig értetem meg vele, hogy lehetetlen kíván, mert ezt az áldozatot csak olyan nő mutathatja be, akinek férje van, ő tisztánt állítólagos férjéről kezd beszélni, de a kilétét nem fedi fel. Hát lehetne vagy lehetett volna férje, ha a rostélypróbát kiállotta? Talán bizony a tiszta élet megállapításának az az eszköze, melyet az etiópok eddig csalhatatlannak ismertek, most, az ő esetében kivételesen nem az igazságot mutatja? Ő volna az egyetlen, akit alaptalanul tartunk tisztának, noha égési sebek nélkül szállt le a rostélyról? És ha másról nem, tőle fogadjuk el, hogy egy és ugyanazt közvetlenül egymás után hol barátjának, hol ellenségének nevezze, hogy nem letéző férjéket meg tsvérüket költsön: . . . Mely be vele a sátorba, Pertzina, próbáld észhez téríteni. Ezt a szinte önkívületi állapotot alighanem az egyik isten idézte elő, aki részt vesz az áldozatunkon; bár elképzelhető, hogy zavaros, érthetetlen gondolkodása a váratlan boldogságból, a túlláradó örömből fakad. Én közben elküldök valakit, hogy keressenek egy másik leányt, akit helyette feláldozhatunk az isteneknek. Legalább, míg utasításomat végrehajtják, fogadhatom a bírodalom népeinek küldöttségeit, és átvehetem a győzelmi ünnep alkalmából hozott ajándékokat.

E szavakkal leült a sátor közelében elhelyezett magas trónszékre, és meghagyta, hogy járuljanak elébe a követek, hozzák oda a neki szánt ajándékokat. Hermóniasz, a királyi szertartásmester megkérdezte, egyszerre vagy külön-külön, népek szerint vezesse-e be a küldönceket. Hüdaspész úgy rendelkezett, hogy egyenként, sorban egymás után jöjjenek, mert valamennyi küldöttséget méltó megbecsüléssel óhajta fogadni.

— Először fivérért fiát, Meroéboszt vezetem be, királyom — mondta a szertartásmester. — Nemrég érkezett meg, a töneg gyűrűjén kívül várja, hogy bejelensem.

— Ó, te figyelmeztel, balga ember! — feddette meg Hüdaspész. — Miért nem jelentetted azonnal? Hiszen tudhattad jól, hogy ő nem egyszerű követ, hanem király! Még hozzá röviddel ezelőtt elhunyt fivérem gyermeke, akit atyja halála után én magam ültettem trónra! Meroéboszt saját fiamnak tekintem!

— Tudtam, uram — mentegetőzött Hermóniasz —, de azt is tudtam, hogy mindig a megfélemlítő időben kell cselekednem, ez a szertartásmester legfőbb és egyben legtöbb elővigyázatosságát igénylő feladata. Bocsáss meg, csupán azért nem alkalmazkodtam, hogy meg ne fosszak a királlyal és a királykisasszonnyal folytatott beszélgetés örömeitől.

— Akkor most jöjjön! — utasította szertartásmesterét a király.

Hermóniasz dicsőített, hogy teljesítse a parancsot, s mikor kisértetve újra megjelent, feltűnt mellette a fiatal Meroébosz dalias alakja is. Az ifjú király tizenhét éves múlt, tehát alig nőtt ki a gyermekkorból, de azért sudár természetével nem sokan vetekedhettek a körülállók között. Fényes testőrsége kíséretében közeledett, s az összesereglett etiópok esodálattal és mélységes tisztelettel nyitottak utat előtte. Hüdaspész sem maradt ülvé a trónusán, hanem elébe sietett és atyai gyöngédséggel ölelte meg. Azután trónusa mellé ültette unokaöccsét, rátette kezét az ifjú jobbára, majd így kezdett beszélni:

— Éppen a legjobbak érkeztek, fiam! A győzelmi ünnepcel

egyidőben mindjárt a lakodalmaszt is megülheted. Népiünk és nemzetségünk istenei nekünk egy leányt, neked pedig — ha úgy akarod — feleséget ajándékoztak. Hogy hogyan? Egyszer majd azt is elmesélem neked tőviről hegyire. Most terjeszd elő, ha valami kérésed van az alatrólóddal kapcsolatban.

Meroéboszt a feleség szó örömmel és egyben szégyenkezéssel töltötte el. Még szénfekete bőrére is jól látszott — akár hamu alatt a parázs —, mennyire elpirult. Egy ideig nem is tudott szóhoz jutni, s csak néhány perc elteltével válaszolt:

— A többi küldöttségek, atyám, vidékük legválogatottabb termékeit és állatait hozták el, hogy dicső győzelmed ünnepein köszöntsünk. Én úgy gondoltam, hogy harci erőnyeidekhez és közismert vitézségedhez illő ajándékokat eszelek ki. Ezért olyan férfit hoztam, akinek harcban és öldöklésben nincs párja, és a versenypálya homokján is legyőzhetően, akár biuközásról, akár ökölvívásról van szó.

Azzal intett az említett férfinak, hogy jöjjön közelebb. A férfi rögtön előlépett, és leborult Hüdaspész elé. Magasságra, tetsmetre szakasztott mása volt az ősi korok emberóriásainak: amint a király térdét megsókolta, csaknem akkotának tűnt, mint azok, akik az emelvényen ültek. A köszöntés után nem is várt külön parancsot, hanem levetette ruházatát, azonnál csupaszon kiállt a térség közepére, és felszólította a nézőket, hogy aki akar, mértje össze vele az erejét — akár fegyveresen, akár pusztá kézzel. Senki sem mert jelentkezni, bár a királyi hirdető többször is megismételte a kihívást.

— Azért én mégis megadom neked a versenydíjat — mondta Hüdaspész. — Méltó lesz hozzá!

E szavakkal megparancsolta, hogy vezessenek elő egy vén, idomtalan elefántot. Az óriás kitörő örömmel fogadta a díjat, a körülálló etiópok viszont harsány nevetésbe törtek ki, mert élvezték a király finom szellemességét. Ennek az öntelt idegennek a kigúnyolása megvígasztalta őket iménti csúfos meg- szégyenülésükért.

Most a szék küldöttségére került a sor. A szér követek egy bíborszínű és egy hófehér ruhát nyújtottak át, melyeknek anyaga a náluk tenyésztett selyemhernyók fonalából készült. Hűdaspész elvette ajándékaikat, és kérésükre becegyeztet, hogy néhány régóta eltelt és bebörtönzött honfitársukat szabadon bocsássa. Utánuk a boldog Arábia küldöttei jelennek meg illatos növényekkel, fahéjjal és az arab földön termő egyéb fűszerekkel. Minden fajtából jócskán hoztak, úgyhogy az egész térséget edes és nehéz illat töltötte be. Nyomukban a tróglodúta tartomány követi lépke a király elé. Ők hangyák gyűjtötte aranyat és egy aranyablával felszerelt griffet adtak át. Mögöttük a blemmüszek küldöttsége közeledett, íjjal és kigyócsontnyílveszőkből összehállított koszorúval.

— Ez a mi ajándékunk — mondták. — Nem olyan értékes ugyan, mint a többieké, de a Nílus mellett saját szemekkel győződhetél meg, hogy nagyon jó szolgálatot tettek.

— Az én szememben — válaszolt Hűdaspész — a ti jiatok és koszorútok becsebb a leggazdagabb ajándékoknál is, mert ezeknek köszönhetem az összes ajándékot, amit ma elém helyeztek.

Mindjárt azt is megtudakolta, van-e valami kívánságuk. Mikor pedig a blemmüszek az adó csökkentését kérték, valamennyi adójukat elengedte tíz évre.

Lassanként az összes küldöttség elvonult már Hűdaspész elé, s a király mindegyiket a hozottakhoz hasonló, sőt sokszor értékesebb viszontajándékkal bocsátotta el. Végül az auxomiták követei kerültek sorra. Az auxomitákat nem adófizetői viszony, hanem barátsági szerződés fűzte Etiópiához, de most ők is elküldték ajándékaikat Meroéba, hogy kifejezésre juttassák, mennyire örülnek a győzelemnek. Az ajándékok közt szerepelt egy különös alakú, furcsa természetű állat is. Körülbelül teveszerűségű lehetett, bőrért azonban a párdúcúhoz hasonlóan tarka pettyek borították. Testének hátsó része a lágyéktól kezdve alacsony volt, akár az oroszlané, viszont a mellső részek — a

szágy és a mellső lábak a többi taghoz képest összehasonlíthatatlanul nagyobbra nőttek. Vékony és hosszú nyaka hatványakként emelkedett a hatalmas törzs fölé. Feje, melyből félelmetesen ide-oda villogó, véraláfutásos szemek meredtek ki, a tévére emlékeztetett, nagysága pedig csaknem kétszer akkora volt, mint a libai struccé. Sajátos, himbálózó járása minden más szárazföldi és vízi állattól különbözött. Jobb és bal oldali lábait nem váltogatva, keresztben helyezte a földre, hanem egyszerre lépett előbb mindkét jobb oldali lábával, aztán ugyancsak egyszerre a két bal oldalival, s így hol az egyik, hol a másik oldala lendült a magasba. Egyébként lassan járt és olyan szelíd természetű volt, hogy hajrója vékony, fejre erősfített kötőfék segítségével is éppen úgy irányíthatta, mintha a legerősebb zablát használta volna. Ez a különös külsejű állat az egész nézősereg bámulatát felkeltette. Mindjárt el is nevezték legszenbecetűnőbb testi jellemvonásairól tevépárdúcunak, és nem sejtették, hogy a megcsodált állat néhány pete múlva mekkora zűrzavart fog előidézni.

A következő történt. Szelencé, illetve Héliosz oltára mellett régóta ott állt feláldozásra készen két bika és négy hófehér paripa. Ezeket a még sobasem látott, idegen és szokatlan állat szörnyen megrémítette, akár valami félelmetes jelenés. Az egyik bika — a másik valószínűleg nem vette észre a tevépárdúcot — és két jó kiszakította őri kezéből a nyakába vetett kötőféket, és megpróbált elvágatni. A katonák vonalát azonban nem törbették át, mert a szoroson egymás mellé illesztett pajzsok valószínűsége falat képezték körös-körül. Csupán a közbe csó térségbe száguldoztak vad iramban, összevissza, feldöntve az útjukba kerülő tárgyakat, földre taszítva az embereket. A nép között a történetek hatására óriási hangzavar keletkezett. Azok, akik megglátták, hogy az állatok feljűk rohannak, hangosan kiáltottak félelmükben; másokat viszont harsány nevetés fogott el, oly mulatságos látvány volt, mikor egy-egy társukat a bika vagy a lovak földre löktek. A nagy zaj Persizma és Kharikleia kíván-

csiságát is felajzotta a sátorban. Kissé félre húzták a bejárat függőnyét, s ezentúl ők is arra figyeltek, mi történik kint a mezőn.

Theagenész cddig ott térdelt az oltárnál, minden percben várta, hogy feláldozzák. Most, hogy a mellé rendelt őrnök az általános félfordulásban széfutottak, gyors ugrással talpon tette. Férfias bátorsága, vagy az istenek szava buzdította cselekvésre — ki tudná megmondani? Elvett az oltárról egy fadarabot, felpattant az egyik mozdulatlanul álló paripa hátra, belekapaszkodott a sörényébe, mely a gyepplőt is helyettesítette, és csupasz lábfejének szorításával elindítva, üldözőbe vette a kötelékciből elszabadult bikát. Ostor híján a fadarab szapora ütéseivel serkentette lovát sebesebb iramra. A nézők elcinte azt gondolták, hogy Theagenész szökésen töri a fejét, és a nehéz fegyverzetük sorában egyik harcos a másikat figyelmeztette, hogy ne engedjék kitörni. A fejlemények azonban hamarosan bebizonyították, hogy az idegen ifjú nem gyávaaságból kapott löra, nem a feláldozás elől menekül.

Theagenész néhány pillanatot múlva már beérte a bikát, közvetlenül mögéje került, és a kezében tartott fadarabbal elkezdte bökösni, hogy gyorsabb vágásra ösztökélje. Bármilyen irányba tért az üldözött állat, ő mindig a nyomában maradt, de óvatosan megvárta, valahányszor a bika visszafordult, hogy nekirentson. Mikor az állat eléggé hozzászokott az üldözéshez és üldözője személyéhez, Theagenész melléje irányította paripáját.

Ettől fogva a két állat teste egymást súrolta, lélegzetük egybeolvadt, verejtékük elvegyült, és mindkettő egyforma sebességgel száguldott előre. A távolabb állók akár azt is gondolhatták volna, hogy a ló és a bika feje — összenőtt!

Míg a nép hangos tetszésnyilvánításokkal fejeczte ki csodálatát Theagenész iránt, hogy ezt a különös vegyes fogatpárt létrehozta, Kharikleia remegett aggodalmában. Nem is sejtette, mi lehet a terve Theagenésznek, de rettegéssel töltötte el a gondolat, hogy baja eshet, megsbesülhet. Aggodalma nem kerülte el Perszinna figyelmeét sem.

— Gyermekem — kérdezte a királyné —, mi bajod? Azt bihetné az ember, hogy téged is hasonló veszélyek fenyegetnek, mint az idegen ifjút. Igaz, én is együtt érzek vele és sajnálom, hiszen még olyan fiatal. Hidd el, nagyon szeretném, ha ép bőrrel menekülne meg tbből a mérész vállalkozásból, és megmaradna áldozatnak. Legalább félig-meddig mégiscsak teljesíthetünk körelességeinket az istenekkel szemben!

— Furcsa kívánság — jegyezte meg Kharikleia. — Valaki ne haljon meg, csupán azért, hogy meghaljon!... Kérlek, anyám, ha tudod, mecsud meg ezt az ifjút az én kedvemért!

— Sajnos, lehetetlen — sóhajtott Perszinna.

Mivel nem sejtette Kharikleia felindultságának valódi indítékait, mindössze futó vonzalomra gyanakodott, s így folytatta:

— Mondd csak, milyen kapcsolat fűz téged ehhez a férfrhoz, hogy annyira szívódon viseld a sorsát? Azt se tükold, ha afféle hirtelen fellángolásról van szó, ha nem is fér egészen össze az érénnyel! Anyád előtt bátran beszélhetsz: az anyai szív együtt érez a leányával, elmézi gyermeke női gyengeségeit.

— Sok keservelem között — válaszolt Kharikleia zokogva — az az egyik, hogy azok sem értenek meg, akiknek a legjobban meg kellene érteniük... Hiába mondom el, mi bánt, azt hiszik, tükolozom. Arra kényyszerülök hát, hogy nyíltan és fenntartás nélkül valljak.

Kharikleia már hajlandó lett volna feltárni a teljes igazságot. A nép sorai közt azonban hangos zsvaj támadt, s ez megakadályozta vallomását. Közben ugyanis Theagenész a lehető legsebecsebb vágásra sarkallta lovát, s amint a paripa szügye egy vonalba került a bika fejével, engedte szabadon tovább futni, ő pedig átugrott a bika nyakába. Fejét az állat szarva közé fektette, a szarvat átfonta karjával, úgyhogy ujjai a bika homlokán kapcsolódtek össze, és törzse a bika jobb oldalán, a levegőben függött. Így vitette magát egy ideig — az állat hatalmasakat ugrott, ő pedig ide-oda himbálózott. Hamarosan észre lehetett venni, hogy a bika lassan-lassan kifárad a súlya alatt, nyak-

izmaikat egészen elrenyeszti a nagy megterhelés. Theagenész kívárt a pillanatot, amikor odaér Hüdaspész trónusához. Ekkor lábát az állat lábai elé nyújtotta, és hatalmasakat rúgott a lábszáraiba, hogy elbuktsassa. Sikertült is megakasztania a bika futását: az állat térdre összecsuklott az ifjú hatalmas rúgásaitól, feje a homokba fúródott, aztán teste átfordult a feje fölött, és hátára huppanva végigvágódott a földön. Szarvai mélyen beekelődték a talajba, akár a gyökerek. Mozdítani sem bírta a fejét, csupán égneke meredő lábaival kapálózott veresége miatt érzett telhetetlen dühében. Theagenész továbbra is ott maradt mellette. A bal kezével lenyomta, felennelt jobbját meglengette. Hüdaspész meg a nézősereg felé, s közben a bika hörgése, akár versenyen a trombitaharsogás, a győzelmet hirdette. Vidáman mosolygó arca szinte felszóllított mindenkit, hogy vele együtt örvendjenek a diadalnak. A nép ujjongó lelkesedése volt a válasz. Nem dicsőítő szavak keltek az ajkukon, hanem az elragadtatott csodálkozás tagolatlan hangjai; tág tüdővel, teli torokkal harsogtak az éjont, és a sok telkes hang hosszan tartó, egöztverő hangorkánban egyesült...

A király parancsára szolgák siettek elő. Néhányan felsegítettek és Hüdaspészhez vezették Theagenészt, mások kötelek erősen kimerült állatot s ott az összefogdosott lovakhoz hasonlóan újra kipányválták. Hüdaspésznek feltett szándéka volt, hogy figyelmesen elbeszélget Theagenésszel, a nép azonban közbeszólt. Theagenész az első perctől fogva tetszéssel és együttérzéssel fogadták, és most, mivel kedvencük hatalmas testi ereje lenyűgözte őket, Meroóbosz etióp óriására pedig még mindig haragos féltékenységgel gondoltak, egy emberként kezdtek követelni:

— Állíts szembe a görög ifjút Meroóbosz harcosával! Az elefántos óriás és a bika legyőzője vívjanak párharcot!

Addig-addig ostromolták kérésükkel a királyt, míg végül megadta beleegyezését. Utasításra közlépre vezették az eniópot.

Az óriás cammogó léptekkel közeledett, széles lábven hímblátó kezei minden lépésnél egymást érték, és öntelt, fenyegető pillanásokat vetett a körülállók felé. Mikor a két sátor elé érkezett, Hüdaspész Theagenészhez fordulva görög nyelven mondta:

— Idegen, meg kell mérköznöd ezzel az emberrel. Így kívánja a nép.

— Legyen meg a kívánsága — válaszolt Theagenész. — És milyen harcumban vegyem fel vele a kiüzdölnöket?

— Birkózásban.

— Miért nem mérközhetünk karddal és teljes fegyverzetben? Akkor legalább — ha győzők, ha rajta vesztek — felrázhatnám Kharikleiat. Mind ez ideig csökönyösen elhallgatta kilétemet, sőt talán már el is feledkezett rólam.

— Nem tudom, mi állal kevered bele a párviadalba Kharikleia nevével is — jegyezte meg Hüdaspész —, de ez rád tartozik. Mindenesetre birkóznod kell, és nem vívnod, mert törvény ültja, hogy az áldozat bemutatása előtt vér folyjék.

Theagenész megértette, hogy a király semmiképpen sem szeretné, ha meghalna a párharcban, és ezáltal feláldozása meg-hiúsulna.

— Jól teszed — mondotta —, hogy megőrzöl az isteneknek. Ők majd gondoskodnak rólam.

Homokot markolt fel a földről, beszórta vele a vállát és a kar-jait, melyeket az előbbi hajszja miatt még most is gyöngyöző verjétkeseppek borítottak, a felesleges homokot pedig lerázta testéről. Aztán kinyújtotta mindkét kezét, lábait jó erősen és szilárdan nekifeszítette a talajnak, térdét behajlította, vállát és mellkasát összehúzta, fejét kissé előredöntötte, megfeszítette izmait, és középre állt, izgatottan várva a viadal kezdetét. Az etióp gúnyos mosollyal figyelte előkészületeit, megvető le-gyintései világosan mutatták, hogy semmibe veszi ellenfelét. Habozás nélkül rárontott Theagenészre, öklével, mint valami kalapáccsal, a nyakára sújtott, és mikor az ütés hatalmas csat-tanása felhangzott, újra ostoiba, öntött vigyorgásra húzta a szá-ját. Theagenész a tornacsarnokok neveljeje volt, kisgyermek-korától fogva edzette magát különféle versenyekben, és ala-posan ismerte a viadalok fortélyait. Tapasztalta, mire képes az etióp, s mivel nem lett volna tanácsos megtámadnia ezt az idomtalan, vadállatias hús- és izomtömeget, elhatározta, hogy eleinte kitér ellenfele elől, inkább nagyobb ügyességével dia-dalmaskodik majd az óriás nyers ereje felett. Így is cselekedett. Jóformán fel sem vette a kapott ütést, mégis azt színelte, hogy sokkal megtörtebb, mint amilyen valójában, és nyaka fedet-lenül hagyott másik oldalát szinte felkínálta az etióp öklének. Alig sújtott le rá ellenfele ismét, Theagenész összegörnyedt az ütés alatt, sőt úgy tűnt, mindjárt elvágódik a porban. Az óriás véglegesen legyőzöttnek hitte az ifjút. A diadal mámorától elvakírva minden óvatosságot félretett, és harmadszor is neki-rontott. De amint újra lelendítte a karját, a meggörnyedt Theagenész hirtelen ellentámadásba ment át. Elkapta a fejét, hogy az ütést kikerülje, s mikor az etióp teste a célt tévesztő

csapás lendületétől amúgy is erősen a föld felé billent, jobb öklével nagyot taszított ellenfele bal karján, hogy teljesen kibillentse egyensúlyából. Ekkor átsiklott a hóma alatt, és há-trólról ragadta meg. Nagy uchezen átkulcsolta kövér hasát, aztán váltott lábbal addig rúgta az óriás bokáját és lábszárát, míg térdre nem kényszerítette. Végül combjait az etióp comb-jai köré fonta, térdét belefúrta a lágyékába, kirántotta alóla két kezét, melyekkel ellenfele a mellkasát támasztotta, nyakára knesolta a karját, homlokát és vállait pedig leszorította. Akarva, nem akarva, az óriás máris ott hasalt a földön teljes hosszában. . . .

Ez a látvány még hatalmasabb, még egyhangúbb öröm-ujjongást váltott ki a népből. A király sem tudott uralkodni érzelmlein, felugrott trónusáról, és hangosan kiáltotta:

— Micsoda fájdalmas kötelességet ró ránk a törvény! Éppen ilyen férfit kell feláldoznunk. . . .

Magához intette Theagenészt.

— Fiatalember, a szokás megkívánja, hogy feláldozásod előtt megkoszorúzzunk. Ez a koszorú most nagyszerű győzelmedért is megillet. Kár, hogy hábavaló minden vitézséged, diadalodat nem élvezheted sokáig. Sajnos, nem menthetlek meg attól, aminek elébe nézel, bármennyire is szeretném. Mindamellett szívesen megteszek annyit, amennyit megtehetek: szólj, mi lenne az, amivel életed utolsó perceiben örömet tudnék szerezni neked.

E szavakkal aranyból készült, drágakő-berakásos koszorút helyezett Theagenész fejére, és mindenki láthatta, hogy szemé-ben könnyek csillognak.

— Volna egy kívánságom — jelentette ki Theagenész —, de nagyon kérlek, váltsd be a szavadat. Ha feláldozásomat semmiképpen sem kerülhetem el, engeddd meg, hogy most megfáradt leányod keze mérje rám a halálos csapást.

Hüdaspécsét megletpték az ifjú szavai, mert Kharikleia ha-sonló kérését idézték emlékezetébe. Az idő azonban sietgette, lemondott arról, hogy kiderítse a különös egyezés okát.

— Igaz, megengedtem, idegen, hogy kérj valamit. És azt is megígértem, hogy teljesítem — ha teljesíthetőt kívánsz. Nos, annak, aki az áldozatot bemutatja, asszonyoknak kell lenniük, és nem leányoknak. A törvény így írja elő.

— Kharikleia asszony, van férje! — ellenkezett Theagenész.
— Halálra szánt ember értelmetlen locsogása — legyintett Hüdaspész. — A rostély tanúbizonysága szerint leányom nem férjes asszony, soha férfi nem érintette. Vagy talán Meroóboszra gondolsz, amikor férjéről beszélsz? Igazán nem tudom, honnan ismerhetnéd az unokócsémét. Őt is legfeljebb a leányom völgyégyének nevezhetném, még nem a férje.

— Tedd hozzá, hogy nem is lesz — vágott vissza Theagenész —, ha ugyan jól ismerem Kharikleia érzelmét. Egy áldozatra szánt ember jóslatában igazán hinned kell.

— Csakhogy, kedves barátom — elegyedett a beszélgetésbe Meroóbosz —, az élő áldozat nem jósol. Előbb leölik és feldarabolják, hogy a jóspapok kiolvashassák belső részéből a jövőndőt. Helyesen mondd, atyám, ez a halála előtt áll idegen mindenféle badarságot beszél összevissza félelmében. Parancsold meg, hogy vigyék az oltárokhoz, add ki a szükséges rendelkezéseket, és kezdődjék meg az áldozat!

Theagenész tüstént a kijelölt helyre vezették. Kharikleia kissé fellelegzett szerelmese győzelme után, már-már kedvező fordulatot remélt; de most, amint meglátta, hogy Theagenészt az oltár felé viszik, megint kétségbeesés vett erőt rajta. Perszina mindent megrett, hogy lefekt öntsön belé.
— Talán még megmenthetjük az ifjút — biztatta —, ha végre hajlandó vagy őszintén elmondani, amit eddig eltitkoltál.

Kharikleia belátta, hogy nem késlekedhet tovább vallomással. Engedett anyja kérésének, és feltárta szerelmük történetét.

Közben Hüdaspész megkérdezte a szertartásmestertől, van-e olyan küldöttség, amelyik még nem jelent meg a színe előtt.

— Csak a szüenőiek, királyom — jelentette Hermóniasz. — Épp az imént érkeztek, ajándékaikon kívül Oroondatész levelet is hozták.

— Vezsd be őket! — szólt Hüdaspész.

A követelek megjelentek, és átnyújtották a levelet a királynak. Hüdaspész kigöngyölte a tekercset, hogy elővassa a kormányzó üzenetét, mely a következőket tartalmazta:

„Hüdaspésznek, az etióp nép boldog és emberséges uralkodójának Oroondatész, a perzsa király kormányzója. Legyőztél a háborúban, és még nagyobb diadalt arattál felettem jószágodál: egész kormányzóságomról önként lemondál a javamra. Ezek után természetesen tartandó, ha most egy szerény kérésemet is teljesítenéd. Egy leányról van szó, akit Memphiszából küldtek táboromba. Útközben véletlenül a leány is szenvedő részese lett a harcoknak, kísértő ugyanis, akinek annak idején sikerült elmenekülniük csapatid elől, beszámoltak róla, hogy jószágba esett és parancsolta Etiópiába szállították. Kérlek, engedd szabadon, és ajándékozd nekem. Személyesen is rendkívül érdeklődöm iránta, de a nyomósabb ok az, hogy szeretném visszaadni atyjának, aki leányát keresve már a fél világot bejárta. A háborús kitérősekor Elephantinében időzött, ahol elfogta a helyőrség. Később, mikor szemlét tartottam életben maradt katonáim felett, ő is elém került, és arra kért, küldjem el hozzád, mert a te kegyes jóindulatodhoz akar folyamodni. Ez a férfiú ott áll előtted a követek között. Már magatartása is nemes gondolkodását bizonyítja, pusztá megjelenésével is tisztelget ébreszt. Tudd boldogod őt, király! Úgy bocsásd el hazájába, hogy ne csak névleg, hanem igazán apának érezhesse magát!”

Miután a levelet végigfutotta, Hüdaspész megkérdezte a küldöttség tagjaitól, ki keresi közülük a leányát. Azok egy idősebb férfira mutatnak.

— Idegen — szólította meg a király az aggasztánt —, mindent megteszek, hogy Oroondatész kérését teljesítsm. Parancsolma

összesen tíz fogoly lányt vezettek ide. Az egyikükről kiderült, hogy nem lehet a te leányod, de nézd meg a többit, és ha felismered valamelyikükben a gyermekedet, legyen a tiéd.

Az aggasztán lehajolt, és megcsókolta a király lábát. A lányokat elvezették előtte. Ő azonban nem találta meg azt, akit keresett, és örvendő arca ismét elkomorodott.

— Egyikük sem az én leányom, király — sóhajtott fel végül. — Láthattad — válaszolt Hüdaspész —, bennem megvolt a jószándék. Balsorsodnak ródd fel, ha leányodat nálunk is hiába kerested. De tessék, saját szeméddel győződj meg, hogy ezen a kilencen kívül sem itt, sem az egész nézőteregen nincs más leány.

Az aggasztán először a homlokát verte, és keservesen sírt, majd lassan felemelte a fejét, hogy végigjártassa tekintetét a tömegben. Egyszer csak futni kezdett az oltárok felé, mint valami megszállott. Alighogy odért, leoldotta a testét borított durva kőpeny zsinórfját, hurokot formált belőle, rávetette Theagenész nyakára, úgy vonszolta maga után, miközben feuilhangon kiáltozott:

— Megvagy, életem megrontója! Megvagy, te átkozott gazember!

Hasztalan állták útját az örök, hasztalanul igyekeztek kiszabadítani a keze közül Theagenészt, az aggasztán oly szorosan fogta áldozatát, mintha hozzánőtt volna. Így hurcolta az ifjút a király és a bölcsek elé.

— Ez a leányom megszüktetije, király — libegett. — Ő tette gyermektelenné az orthonomat, ő rabolta el Apollón templomából, a szentély közeléből életem reményességét! És most még az istenek oltáránál térdeljen, becsületes emberként! —

Ez a jelenet lázas izgalomba hozott mindenkit, azokat is, akik hallották az aggasztán szavait, de azokat is, akik távolabb álltak, és csupán csodálkozó szemlélői lehettek a lejátszódó eseményeknek. Hüdaspész felszólította Oroondatész védenéct — aki nem volt más, mint Khariklész —, hogy mondja meg

világosabban, mire céloz. Az agg pap nem árulta el a teljes igazságot Kharikleia származásáról: nem akarta, hogy a valódi szülők haragja őrá sújtson le, ha a leány Etiópia felé menekülve elfűnt. Elbeszélését azokra a részletekre korlátozta, melyeket nyugodtan feltárhatót.

— Volt egy leányom, király. Saját szemekkel kellett volna látnotok, milyen szép, milyen okos, csak akkor hinnétek el, hogy nem túlzok. Szűzi életet élt, a delphoi Artemisz szolgáiba. Egyszer népes küldöttség élén városomba, Delphoiba érkezett ez a mindenne elszánt thesszáliai gazfickó is, hogy hazája hagyományai szerint áldozatot mutasson be nálunk. Mikor véget ért az áldozat, az éj leple alatt elrabolta leányomat a szentély melletti lakásból. Magának Apollónnak a szentélyét fosztotta ki! Ti is joggal tarthatjátok szentségtörőnek, hiszen Apollón és templomát gyulázta meg, Apollón pedig Héliossal azonos, akit ti nemzeti istenekként tiszteltek! ...

A gaz cselzővönyben egy állítólagos memphiszi pap volt a cinkosa. Először Thesszáliába indultam, hogy polgármáraitól, az oitaiaktól kérjem a rabló kiadatását. Sajnos, hiába jártam, nem sikerült megtalálnom, de a lakosok készséggel elismerték, hogy gazságot követett el, és felhatalmaztak: öljem meg, akárhol találom is rá. Most már csak arra gondolhattam, hogy a szökevények Kalaszirisz szülővárosa, Memphisz felé menekültek. Én is Memphiszbe utaztam. Megérkezésem időpontjában Kalaszirisz már elérte a halál — meg is érdemelte! —, de fia, Thüamisz részletesen felvilágosított leányom sorsáról. Többek között azt is megtudtam tőle, hogy Szüténébe küldték Oroondatészhez. Azonnal útra keltem, hogy felkeressem a kormányzót, de tervem kudarcba fulladt, mert kitört a háború, s én Elephantinében rekedtem. Hogy innen miképpen kerültem el hozzád és miért esdeklek, azt már a levélből megtudtad. Íme, a rabló kezében van, könyörgök kutasd fel most a leányomat is. Boldoggá teszel vele engem, a szenvedésektől meggyötört aggasztányt, és neked is örömet okoz majd,

hogy pártfogóm, a kormányzó iránt ily szembetűnően kimutathattad megbecsülésedet.

Ezzel Khariklész mondókájának végére ért, és sírva fakadt. Hüdaspész Theagenész felé fordulva megkérdezte:

— Mit szólsz az aggastyán szavaihoz?

— Minden vádja igaz — ismerte el Theagenész. — Valóban megraboltam, erőszakos, törvénytisztító módon kifosztottam. De ezzel lettem a ti jötevőtök.

— Add vissza, ami nem a tiéd — ítékezett Hüdaspész. — Ha engedelmeskedsz, mocsoktalanul és dicsőségesen halhatsz meg az oltárnál, ha nem, mint közönségs bűnözőt végeztetlek ki.

— A törvénytelenül szerzett tulajdont nem attól szokás követelni — ellenezte Theagenész —, aki megszerezte, hanem attól, aki rejtegeti, ez pedig te magad vagy. Add vissza az aggastyánnak Kharikliciát, ha ő maga is el nem ismeri, hogy a te leányod.

A nézők izgalma elérte a tetőfokot. Senki sem tudott utalnodni magán többé, még Sziszimithrész sem. Eddig megőrizte nyugalmát, és bár minden szó, minden mozdulat értelmével tisztában volt, türelmesen várta, míg az istenség félrecérthetetlenül kinyilvánítja akaratát. Most ő is felkelt a helyéről, odasietett Khariklészhez, átölelte, és így szólt:

— Nem pusztult el a leány, akit évekkor elcélolt a gondjaidra bízom, sőt fogadott lányból megint édes gyermek lett: megtalálta a szüleit! — te is tudod, kiket.

Kharikleia is elféjtette, hogy neméhez és korához szűzies tartózkodás illik. Mintha szent megszállottság úzná, kifutott a sátorból, leborult Khariklész lába elé, és búnbánóan kérte az agg papot:

— Atyám, szemmel sem érdemelsz kevesebb tisztelgetet valódi születésem! Büntess hát meg, ahogyan jónak látod, mert vétkeztem ellened, súlyosan megbántottalak apai érzéseimben. Azzal se törődj, ha azt mondják, hogy az istenek akaratából, az ő irányításukra cselekedtem!

Perszina is megjelent a színen, és karját Hüdaspész nyaka köré fonva bizonygatta:

— Hidd el, édes féjtem, mind igazat beszélnek! A görög ifjú pedig leányunk főlegény, Kharikleia épp az imént valotta be házasság után...

Körültették a nép örömmámorban úszott. Előkelő és közember, öreg és fiatal egyhangú lelkesedéssel fogadta a történeteket. Bár jórészt nem hallották a szereplők szavait, abból, amit Kharikliciáról eddig megtudtak, kitalálhatták a lényegét. Az is lehet, hogy az istenek, ennek a színjátéknak a rendezői vezették rá a nézőket az igazságra. Hiszen az istenek hozták összhangba, az istenek egyenlítették ki a legnagyobb ellentéteket is. A bánatot örömmel elegyítették, a könnyekhez kacagást keverték, a komor előkészületeket vidám ünneppé változtatták; mosolyt keltettek azok arcán, akik sírtak, boldogságot osztottak a bankódóknak; egyeseknek visszaadták, amit nem kerestek, másoktól elvették, amit megtalálni véltek; s végül a küszöbön álló emberáldozatot tiszta, vértelen áldozattal cserélték fel...

— Mi legyen most, bölcs tanácsadó! — kérdezte a király Sziszimithrész. — Vétkezünk, ha megvonnjuk az istenekről az áldozatot, de ugyancsak bűnt követünk el, ha megöljük azokat, akiket nekünk ajándékoztak. Alaposan meg kell gondolnunk, mit tegyünk!

Sziszimithrész ezúttal nem görögül válaszolt, hanem etióp nyelven, hogy a sokaság is megérthesse.

— Király, úgy látszik, a nagy öröm a legesezesebb embert is megfoszítja a józan ítélőképességtől. Másként te is régen kitalálhattad volna, hogy az istenek nem fogadják el az előkészített áldozatot. Lám, Kharikleia, ez a gyönyörű teremtes ott állott az oltárnál, mikor értésedre adták, hogy tulajdon gyermeked. Nevelőatyját Hellász kellős közepéből hozták ide, egészen váratlanul, mintha valami színpadi szerkezetet helyeztek volna működéskébe. Az áldozati lovak és bikák között ret-

tegest és zavart keltettek, megint csak annak jeléül, hogy nem taranak igényt az áldozatra, még ha a közfelfogás nem is ismer ennél tökéletesebbet. És most, a dráma csúcspontján ráteszik a koronát jószágukra: felvilágosítanak bennünket, hogy az idegen ifjú leányod völgyőrye!... Lchretten észre nem vesszük, mi az értelme ennek a csodálatos színjátéknak. Teljesíthet hát az istenség akaratát, és a jövőben csak vértelen áldozatokkal hódoljunk az égnek előtt, tiltsuk el örökre az emberáldozatot!

Sziszimithrész csengő hangon, mindenki számára hallhatóan mondotta el a véleményét. Ekkor Hüdaspész kézen fogta Kharikleát és Theagenészt, és színtérn etióp nyelven a következő beszédet intézte altrvalóihoz:

... Az események az istenek akaratából alakultak így; bűn volna szembehelyezkednünk vele. Ezért házastársakká nyilvánítottam a fiatalokat, engedélyezem, hogy együtt éljenek, és törvényes gyermekeknek adjanak életet. Tanúsítsák a frigy megkötését az istenek, akik egymásnak szánták őket, és ti, akik szívvel-lélekkel helyeslitek az isteni döntést. Ha mincs ellenetekre, szentesítse áldozat ünnepélyes határozatunkat. Fogjunk hozzá a szertartáshoz!

A nép lelkes helyesléssel fogadta Hüdaspész szavait. Hatalmas tapsviharuk már a menyegző hangulatát idézte. A király odalépett az oltárhoz, és megkezdte a szertartást.

-- Urunk, Hélios, és úrnőnk, Szeléné --- fohászzkodott --- ha már Theagenész és Kharikleia férj és feleség lett, mert ti így rendeltétek, akkor semmi akadály, hogy a papjaitok is ők legyenek.

Azzal felesége és a saját fejéről leemelte a papi méltósággorjelleképző fejéket, s a magát Theagenész, Perszimimát Kharikleia homlokára illesztette. A jelenet Khariklésznek emlékezetbe idézte a Delphoiban hallott jósszavakat. Szemtanúja lehetett, miként válik valóra az isenek régi jóvendőlése, hogy Theagenész és Kharikleia elmenekülnek Delphoiból,

*S messze a Nap földjén einyerik otthonukat.
Bűntelen lélekért ott dús jutalomra találnak:
barna hajukra simul szüzi-fehér koszorú.*

Hüdaspész felékesítette a fiatalokat a hófehér fejésszel, azok felöltötték a többi papi jelvényt, és bemutatták a gazdag áldozatot. Azután az egész mezőn fáklyákat gyújtottak, megszólaltak a fuvolák és a sípok, mindenki elindult a város felé. Theagenész Hüdaspésszel lovas kocsira szállt, mögöttük ugyanilyenen haladt Sziszimithrész és Khariklész; Kharikleia és Perszinna szekért felér üszők húzták. A nép ujjongó kiáltások között, tapsolva, táncolva kísérte őket Meroéba, hogy a városban nagyobb fényvel és pompával rendezhessék meg a menyegző szent szertartását.

*

Ezzel értek véget Etiópia földjén Theagenész és Kharikleia viszontagságai, melyeket a főnőciái Emesza polgára, a Héliosz nemzetiségéből származó Theodosziosz fia, Héliodorosz foglalt írásba.